

אפקדס

● ידיעון האקדמיה ללשון העברית | מרחשוון תשע"ז

אורח מן האקדמיה ללשון הבסקית

בי"ג במרחשוון תשע"ו (26 באוקטובר 2015) זכתה האקדמיה ללשון העברית לביקור של מר **שביאר קינטנה** (Xabier Kintana), מזכיר האקדמיה ללשון הבסקית בבילבאו. לבקשת האורח, הביקור שתכליתו הייתה לראות את האקדמיה שלנו בשגרת פעולתה היה חף מגיוני רשמיות.

הקשרים של הבסקים עם האקדמיה התחילו בשנות השבעים של המאה הקודמת (ראו במאמרו של ד"ר **מרדכי מישור**: "הדרך הארוכה והקשה של הלשון הבסקית", לשוננו מג; "תחיית העברית - מופת לאומות העולם", לשוננו לעם לא), ומאז נרקמו יחסים אישיים בין חברי אקדמיה ובין אישים העושים להפצת הלשון הבסקית ולקביעת מדיניותה הלשונית. זהו ביקורו השלישי של מר קינטנה בארץ, והקשר שד"ר מישור מקיים אתו נמשך שנים רבות.

תחיית העברית היא בעיני הבסקים דוגמה ומופת והיא נותנת תקווה להגשמת תחיית לשונם. היחס של הבסקים ללשון העברית ולתרבות היהודית בא לידי ביטוי בחצי היובל האחרון בתרגום יצירות עבריות קלאסיות לבסקית: מסעות בנימין איש טודלה אשר בחבל הבסקים, שירי יהודה הלוי שנולד גם הוא בחבל הבסקים, וכן מורה הנבוכים לרבי משה בן מימון.

מנגד התפרסם לאחרונה תרגום עברי של הספר הראשון שנדפס בבסקית, באמצע המאה השש-עשרה - לקט שירים של **פֶּרְנַרְד אַצ'פֶּאָרָה** - בתוך הכרך השלישי של מהדורה הכוללת עד כה תרגום לשבע-עשרה שפות (הכרך עתיד להיסקר בכתב העת לשוננו).

בעקבות ביקורו של שביאר קינטנה, חתמו לאחרונה נשיא האקדמיה ללשון העברית ונשיא האקדמיה ללשון הבסקית על הסכם שיתוף פעולה בין האקדמיות.

מבקרים באקדמיה: חיילים, סטודנטים וילדים

תלמידות ומרצים ממכללת 'אפרתה' בביקור באקדמיה

עוד ביקרו באקדמיה תלמידי בית הספר התיכון שליד האוניברסיטה העברית בירושלים. בשנים האחרונות בית הספר משתף פעולה עם האקדמיה במיזם שבו התלמידים עוסקים בחידוש מילים. כמה מן התחדישים של התלמידים אף הובאו לדיון בוועדה למילים בשימוש כללי.

בחופשת חנוכה ובחופשת הקיץ האקדמיה פותחת את ביתה לביקורי ילדים ונערים ומלוויהם. זו ההזדמנות לבקר באקדמיה שלא בקבוצה. בכל חופשה מגיעים אלינו בני נוער מלווים בהוריהם או בסביהם ומבלים שעה קלה בחברת אליעזר בן-יהודה וחבריו מחיי הלשון.

לתיאום ביקורים ראו באתר האקדמיה במדור "השתלמויות".

בשנת תשע"ו ביקרו באקדמיה ללשון העברית כ-40 קבוצות תלמידים, סטודנטים, מורים ומרצים לעברית בחו"ל, חיילים ועובדי מוסדות שונים. את רוב הקבוצות מדריכה עובדת האקדמיה **דורית קדרי**.

רוב הקבוצות באות לביקור בן שעתיים, ובו שתי יחידות לימוד: ביחידה הראשונה המשתתפים מאזינים להרצאה בנושא שהם בוחרים - רוב המשתתפים מבקשים ללמוד על עבודת

המינוח של האקדמיה - וביחידה השנייה הם מתוודעים לפועלו של אליעזר בן-יהודה ומבקרים בחדר בן-יהודה שבאקדמיה. בחדר מוצגים ספרייתו של בן-יהודה, רהיטים מבית המשפחה, מסמכים ותמונות וגם פתקי הערכים שעל פיהם נכתב המילון הגדול של בן-יהודה. תוכן הביקור גמיש, וכל קבוצה מוזמנת לבחור את הנושאים ואת משך הביקור על פי רצונה. בחודש טבת ביקרו אצלנו שלוש-עשרה כיתות מבית הספר היסודי ע"ש זלמן ארן בירושלים, שהוא 'בית ספר מטייל' - כמה פעמים בשנה כל כיתות בית הספר יוצאות לביקור במוסד הקשור לנושא הנלמד בבית הספר. הביקור באקדמיה השתלב בפעילות שהתקיימה בבית הספר לציון יום העברית.

חדש על המדף

עברית יהודאית: לשון התנועות העבריות ממדבר יהודה בין המרד הגדול למרד בר כוכבא מאת אורי מור

עוד בגיליון

- "על ארבעה ספרים חדשים" מאת אילן אלדר
- "להרקיע לשחקים - ממתיחה להגבהה" מאת יעקב עציון
- למד לשונך - טכנולוגיית המידע
- מן הארכיון: מעתקה, תדפיס או הדפסה
- "ליופי ולחן בן ברית" מאת ברכה דלמצקי-פישלר

על ארבעה ספרים חדשים

אילן אלדר

הלשון העברית בכל שטחי התרבות היהודית, למן תקופת המקרא הקדם-גלותית ועד העת החדשה.

חיבורי מתייחד מחיבורים אחרים בנושא תולדות לשוננו בשניים. ייחודו הראשון הוא בגישתו המחקרית. תולדותיה של העברית מוצגות ומסופרות מנקודת ראות חברתית. התיאור מתמקד בראש ובראשונה בתפקידים החברתיים ובשימושים של העברית בחברת יודעי העברית ולא בשינויים במערכת הלשון שנגרמו לה במרוצת הדורות בעטיים של מאורעות וגורמים לשוניים. במובן החברתי, תולדות הלשון קשורות בתולדות חברת המשתמשים בעברית כולל השינויים וההתפתחויות שהתחוללו בה. קורותיה של העברית אינם מתוארים בחיבורי כמקובל, באמצעות חלוקה לתקופות זמן לפי אמת מידה בלשנית (נתוני הלשון) או היסטורית (תולדות העם), או לפי עיקרון שהוא גם בלשני וגם חברתי-היסטורי (שינויים בנורמות הלשוניות המעוגנים בשינויים חברתיים חשובים בתולדות העם).

הייחוד השני של החיבור הוא בראייה הגאוגרפית-טריטוריאלית של תולדות הפעילות הלשונית בעברית. הכוונה היא לבחינת שימושיה, תפקודיה ומעמדה של העברית במרכזי התפוצה היהודית שבהם פעלו יודעי העברית במהלך תולדות עם ישראל.

את ההתבוננות המחקרית בתולדות העברית מתוך בחינת תולדות תפקודה בתפוצות העם ניתן לשייך לגישת 'הסוציולוגיה של הלשון' (ולא לסוציולינגוויסטיקה). את הגישה הגאוגרפית המוצעת בחיבורי אין לזהות עם הבלשנות הגאוגרפית (או האזורית) החוקרת לשונות ודיאלקטים במונחים של התפוצה הרגיונלית שלהם.

הכרך הראשון של הספר, שקראתי לו "מזרח ומערב", כולל שלושה חלקים: העברית במזרח (עד שנת 1600), העברית במערב (עד שנת 1500) והעברית במרכזי התפוצה הספרדית (עד שנת 1700). הכרך השני כולל שני חלקים: העברית על אדמת אירופה (משנת 1500) והעברית בארץ ישראל במאות התשע-עשרה והעשרים.

ג. הבלשנות העברית בימי הביניים: אסופה של פרסומי טקסטים ומחקרים
בספר כינסתי עשרים ממחקרי, הכוללים גם פרסומי טקסטים שעניינם חקר העברית בימי הביניים. פרקי הספר מסכמים וממציים את תוצאותיו של עיון מחקר, שפרותיו התפרסמו לראשונה (מאז שנת תשל"ז) כמאמרים במונות שונות.

שם הספר קובע מסגרת כוללת לפרסומי הטקסטים ולמחקרים הספציפיים בשני גילויי הבלשנות העברית הביניימית: תורת הלשון העברית (לשני תחומיה הראשיים: הדקדוק והמילונאות) ותורת הקריאה במקרא. המאמרים שבחתי עוסקים במגוון נושאים, סוגיות, חיבורים ויוצרים. יש מהם המציעים מחקרי סיכום ודיונים בנושאים כלליים, ויש מהם שעניינם בסוגיות ספציפיות. כמו כן מובאים בספר מאמרים המוקדשים לפרסום של טקסטים בלשניים על פי כתבי יד או קטעי גניזה שעלה בידי לגלות ולזהות. בסוף הספר נוספו למאמרים מפתחות מפורטים ורשימה של קיצורים ביבליוגרפיים. הספר יצא לאור בראשית אלול תשע"ו בהוצאת מאגנס.

ד. מסורת והתחדשות: פרקי עיון ומחקר בלשון העברית
בספר כינסתי עשרים ושניים ממאמרי שנפרסמו בכתבי עת ובספרי יובל וזיכרון בין השנים תשל"ד-תשע"ה. הספר מחולק לשלושה חלקים המייצגים כמה מתחומי עיסוקי המחקר: שיטות ניקוד ומסורות קריאה של העברית; הכתיבה העברית והבנת הנקרא בימי הביניים; התחדשות העברית הספרותית ותחיית הדיבור העברי. הספר נמסר לפרסום לאחרונה.

אני מבקש לומר דברים מעטים על עבודתי המחקרית בעת האחרונה, ואתמקד כאן בארבעה ספרים, שניים מהם אסופות של מאמרים, שכתבתם נסתיימה.

א. תורת טעמי המקרא של ספר "הוריית הקורא" לפי קריאת ארץ ישראל במאה ה"א"

ספר זה הוא הוצאה ביקורתית של טקסט קדום מתחום תורת הקריאה במקרא, שברובו טרם ראה אור דפוס. אין זו מהדורה מדעית של הטקסט אלא אסופה של כל מה שנכתב על טעמי המקרא בכתבי היד של ספר "הוריית הקורא" לשני נוסחיו – הנוסח הארוך ("הדאיה אלקאר") והנוסח המקוצר בידי המחבר עצמו ("אלמכ'תצר"), בתוספת תרגום לעברית ובליוי דיונים מסכמים.

ספר "הוריית הקורא" הוא חיבור ארץ ישראלי שנכתב בידי המדקדק הקראי אבו אלפרג' הרון, איש ירושלים, סביב אמצע המאה האחת-עשרה. את חלקו הדקדוקי של החיבור כבר פרסמתי בספרי "תורת הקריאה במקרא – ספר הוריית הקורא ומשנתו הלשונית" בהוצאת האקדמיה ללשון העברית, תשנ"ד.

בחלק המוקדש לתורת טעמי המקרא, "הוריית הקורא" מתאר בפירוט רב את פרטי ההטעמה בכ"א ספרים ובג' ספרי אמ"ת. לתיאור נרחב במיוחד זוכים הטעמים המשרתים של כל אחד מן הטעמים המפסיקים. ברוב המקרים התיאור עולה בקנה אחד עם העולה מכתבי היד העתיקים של המקרא, דוגמת כתר ארם צובא וכתב יד לנינגרד, שמסרניהם חיו בזמנו ובמקומו של המחבר.

המחבר הירושלמי מזכיר לא אחת סוגי הטעמה שנעלמו מידיעתם של מחברים מאוחרים לזמנו, או שניטשטשו בכתבי יד מקראיים. לשמחנתו הוא מסייע לא פעם להבהרת נוסחי כתר ארם צובא וכתבי היד הקרובים לו. לעתים מוסר מחברנו מידע על מסורות קריאה שאינן משתקפות בטעמים הכתובים, כגון הדיווח שהוא מוסר על קוראים הנוהגים להאריך בניגון של האתנח המופיע בראש פסוק ואין לפניו טיפחא. המחבר מעיד על עצמו כי לא היו לפניו ספרים המציעים את כללי הטעמים, ועם זאת הוא מציין שהגיעו לידי קטעי ספרים של הקדמונים, והוא הסתמך עליהם וגם על מסורות ומנהגי קריאה שקיבל.

חשיבותו של החיבור אינה נעוצה רק בקביעת הנוסח הנכון והמדויק של הטעמים המפסיקים והמשרתים. הכללים שהוא מציב לא נועדו, כמובן, להזדריך את הקורא בקריאה הקפדנית והמדוקדקת של המקרא, אלא להעמיד לרשותו כלים שבאמצעותם יוכל להבין את מערכת הטעמים כולה ולעמוד על משמעות הטעמים עצמם.

פרופ' יוסף עופר מן החוג למקרא באוניברסיטת בר-אילן וחבר האקדמיה ללשון העברית עבר על הספר כולו במיומנות ובקפדנות ראויות לשמן, העמידני על טעויות ואי בהירויות בתרגומי ובפירושי לטקסט והציע לי ביאורים משלו לדברי המחבר הקדמון. לבקשתי הוסיף פרופ' עופר פרק חיוני למבוא ושמו "ספר הוריית הקורא מנקודת המבט של חקר טעמי המקרא", ובו הוא דן בנקודות המבט השונות ואף המנוגדות שמהן חוקר הטעמים המודרני (כפרופ' עופר) ומחבר קדום (כאבו אלפרג' הרון) מסתכלים על טעמי המקרא.

הספר נמסר לדפוס בהוצאת מוסד ביאליק וממתין לתורו.

ב. סיימתי לא מזמן את כתיבת שני הכרכים של ספרי תחנות בתולדות הלשון העברית. החיבור מבקש להציע תיאור כולל ומסכם של תולדות

להרקיע לשחקים - ממתחה להגבהה

יעקב עציון

בתלמוד הירושלמי מובאים דברי האמורא רב על לשון הכתוב במעשה הבריאה "יהי רקיע": "יחזק הרקיע, יקרח הרקיע, יגלד הרקיע, ימתח הרקיע", ובהמשך מובאים דברי אמוראים על הפסוק הנזכר מאיוב: "תרקיע עמו לשחקים" [...] תרקיע - מלמד שהן עשויון כטס" (ברכות פ"א ה"א; והשוו לתרגום אונקלוס לשמות לט, ג: **וירקעו** את פחי הזהב" - "ורדידו ית **טסי** דהבא"). אף מכאן עולה שהרקעת השחקים הובנה כפריסתם ושיטוחם. מילת היחס 'ל' שמקדימה את 'שחקים' מקבילה אפוא לתווית המושא הישיר 'את', ושיעור הכתוב: התרקיע עמו (את השחקים)? (שימוש דומה בספר איוב ב'ל' בהוראה זו, על דרך הארמית, ראו למשל בפרק ה פסוק ב: "כִּי לֹאֲיוֹל יִהְרָג עֵשׂוֹ"). כלומר, את האוויל יהרוג הכעס).

אימתי אפוא החל הפועל 'הרקיע' לשמש במובן העפלה אל הרקיע? במילון בן-יהודה מיוחס משמע זה לימי הביניים, ומובא לו מקור משירו של ר' משה אבן-עזרא, בן תור הזהב בספרד: "אַל הַשְּׁחָקִים נִפְשָׁד תְּרַקֵּיעַ / אוּ מְהַרְרִים לִיקָר תּוֹפִיעַ // אוּ לֹא תִרְפָּה מִזְחָד עַד יְהִי / גְּבִי בְנוֹת עֵישׁ לָךְ יִצִיעַ".

כך פותח רמב"ע את שירו, המוקדש לרע בשם אישיה בן בזאז. בעל המילון מפרש שהרקיע פירושו "התרומם לרקיע", והוא הבין אפוא שהפועל 'תרקיע' בשיר הוא פועל עומד בגוף שלישי (וכשימוש הרגיל כיום בפועל זה, למשל במשפט "המטוס הרקיע לשחקים"). ברם, נראה שהמשורר אכן התכוון לשבח את חברו שנפשו מתנשאת עד לשמים, אך הפועל 'תרקיע' בלשונו הוא בגוף שני, כפועל יוצא שעניינו הצמדה וחבור. פירוש הצלעית "אל השחקים נפשך תרקיע" הוא אפוא: אל השחקים אתה מבקש לחבר את נפשך. מן הבחינה התחבירית, רמב"ע השתמש בפועל 'תרקיע' בהוראה דומה לזו שבמקרא, אך השחקים -

שבפסוק באיוב משמשים בתפקיד המושא - 'הוזזו' לשמש תיאור מקום להרקעתה של הנפש.

הציור של עליית האדם לגובהי השמים ונתנית מושבו בין העננים או הכוכבים יסודו במקרא, והוא רווח בשירי השבח בספרד. בישיעהו יד, יג נאמר (על מלך בבל): "אַתָּה אֲמַרְתָּ בְּלִבְךָ בְּהַשְׁמִים אֲעֲלֶה, מִמַּעַל לְכֹכְבֵי אֵל אֲרִים כְּסֵאִי [...] אֲעֲלֶה עַל בְּמִתִּי עִב אֲדַמָּה לְעִלְיוֹן". ובאיוב כ, ו מצאנו: "אִם יֵעֲלֶה לְשָׁמַיִם שִׂיאֹ וְרֹאשׁוֹ יָעֵב גִּיעַ".

אף רמב"ע עצמו משבח לא פעם את נמעני שיריו באמצעות דימוי זה. כך למשל כתב על ידיד בשם חננאל: "וּמַעֲלָתוֹ לְכָל מַעֲלָה גְּבַרְתָּ / וְהַחֲקָמוֹת בְּשָׁם שְׁכֹלֹ קְרוּאוֹת // וְנִפְשׁוֹ דָרְכָה עַל מַפְלְשֵׁי עֵב / וְאָכַן גְּעֵלָה גְּאוֹן וְגֵאוֹת". כלומר, אף שנפשו שוכנת בגובהי מרום - הוא מתרחק מן הגאוה.³ מכל מקום הפועל 'הרקיע' שהשתמש בו רמב"ע הובן כנראה במשמע עלייה אל הרקיע ולא במשמע ריקוע, ואולי תרמה להבנה זו העובדה שהמילה שחקים נזכרת בתנ"ך לא פעם בהקשר עלייה אל על (ירמיהו נא, ט: "כִּי נִגַע אֶל הַשָּׁמַיִם מִשְׁפָּטָה, וְנִשְׂאָה עַד שְׁחָקִים"; תהלים נז, יא: "כִּי גָדַל עַד שְׁמַיִם חֶסֶדְךָ וְעַד שְׁחָקִים אֲמַתְּךָ", ועוד). בהשראת ההבנה המחודשת נבחר בשנות החמישים השם "ארקיע" לחברת התעופה, כְּצוּרָה דוֹמָה לַשֵּׁם חֶבְרַת הָאֵם "אל על" (שאף שמה בא לה מן המקרא, וכנראה אגב שינוי משמע).

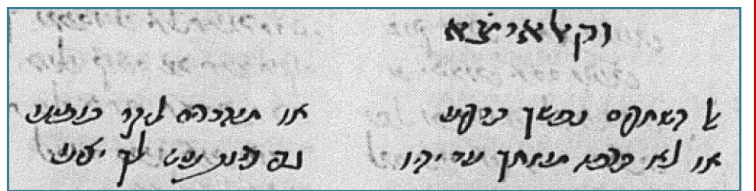
3. הצירוף 'מפלשי עב' מקורו בפסוקים הנזכרים לעיל באיוב לז, ואף המילה מפלש (בכתיב המקובל כיום: מפלט) אינה באה במקום אחר במקרא. על דימויים נוספים מעין אלו בשירי רמב"ע ראו במפתח שערך דן פגיס בכרך ג במהדורת שירי החול של רמב"ע, ירושלים תשל"ח, עמ' 331.

צירוף הלשון 'הרקיע שחקים' רגיל בעברית החדשה, ומשמעותו (הממשית או המושאלת) - עלה עד לשמים.

כך למשל תיאר ש"י אברמוביץ' (מנדלי מוכר ספרים) בספרו "תולדות הטבע" (זיטאמיר 1866) את אורחותיו של העורב: "באי גראנלאנד ישכון העורב ביותר לחוף הים, והיה כאשר יצוד את השבלול והצב בעלי קליפה קשה אז ירקיע עמו לשחקים, משם ישליכם על הסלע ויתבקעו".¹

השורש רק"ע בבניין הפעיל מופיע פעם יחידה במקרא. באיוב פרק לז אליהוא פונה לאיוב ושואל אותו על נפלאות הטבע: "הֲאֵיזֵנָה זֹאת אֵיבֹב, עִמָּד וְהִתְבַּוְּגוּ נִפְלְאוֹת אֵל. הֲתִדְעַ בְּשׁוֹם אֶלֹהִים עֲלֵיהֶם וְהוֹפִיעַ אוֹר עֲנָנוּ. הֲתִדְעַ עַל מַפְלְשֵׁי עֵב מַפְלְאוֹת תְּמִים דְעִים, אֲשֶׁר גָּגְדִידָה חֲמִים בְּהֶשְׁקֵט אֶרֶץ מִדְרוֹם. **תְּרַקֵּיעַ עִמוֹ לְשָׁחִקִים** חֲזָקִים כְּרָאִי מוֹצֵק" (פסוקים יד-יז).

ה"א השאלה נעדרת אמנם מן הפסוק האחרון, אך נראה שיש להבינו כהמשך סדרת השאלות - התרקיע יחד עם האל לשחקים החזקים? אמנם

וקאל איצ'א (=ואמר עוד): אל השחקים נפשך תרקיע / או מהררים ליקר תופיע או לא תרפה מזחך עד יהיו / גבי בנות עיש לך יציע (כתב יד גינצבורג 1332)

לשונו של איוב קשה לא פעם להבנה, אך פרשנים ראשונים ואחרונים תמימי דעים שהלשון "תרקיע עמו לשחקים" עניינו **ריקוע והשטחה**, וכפי שנאמר במקראות כמה פעמים לגבי רקיעת הארץ בידי הבורא. כך למשל נאמר בישיעהו מד, כד: "אֲנֹכִי ה' עֹשֶׂה כָּל נֹטָה שָׁמַיִם לְבִדִּי, רִקַּע הָאָרֶץ מֵאֲתִי (כתיב: מי אתי)", וכך בתהלים קלו, ו: "**לִרְקַע הָאָרֶץ עַל הַפְּמִים כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדְךָ**". ציור דומה מופיע אף בישיעהו מ, כב: "הַנוֹטָה כִּדְק שְׁמַיִם וְיִמְתָּחֶם כְּאֶהֱל לְשִׁבְתָּ".²

1. עמ' 190. הפועל 'להרקיע' היה חביב על אברמוביץ', והוא השתמש בו פעמים הרבה בתיאורי הציפורים למיניהן. מלבד למשל תיאורו על ציפורי השיר: "כבני האדם ישכחו לפעמים גם הצפרים להשמר לנפשם בעת רוח השיר נוססה במ. רוח השיר היא תגרש את העפרוני מבין תבואות השדה, מכון שבתו, **ותרקיע עמו לשחקים**, והאהבה תרומם את התור ותשאהו מעל מקום מקלטו". מעניין גם תיאורו לגבי הרקיעה מתחת למים - של הלווייתן, הקרוי בספרו 'נתין': "אף כי קטן הוא ערך התנין הצעיר, בכל זאת יסובו עליו הדיגים לעקב בזה את אמו, הן היא תמהר כרגע אל עולה הנפצע, **תרקיע עמו לפני המים** לשאוף רוח, ותאיץ בו לשחות הלאה". יושם לב כי בכל הציפורים שמר אברמוביץ' על התבנית המקראית נוקט "תרקיע עמו" וכדומה.

2. בהערות נ"ה טור סיני למילון בן-יהודה מובא הסבר שונה במקצת להרקיע, שלפיו אין מדובר במעשה הבריאה אלא בפעולה המתחדשת מדי שנה בשנה: "הקדמונים שישבו בארץ ישראל ובסביבתה, שראו את ירידת הגשמים בחורף ואת החם והיבש בקיץ, בארו להם מעשי בראשית כאלו על ידי שנבלי שמים, שמי הים העליון נתונים בהם, בלים ונשחקים ואף נפלשים ונקבים במשך חודשי הקיץ, עד שמי הגשם יורדים מראשית הסתיו, אך בסוף ימי הגשמים חוזר האלוהים ומרקיע את השחקים, כלומר הוא שם רקיע חדש, טלאי חזק".

למד לשונך

התשע"ז - 2016 האקדמיה ללשון העברית * המזכירות המדעית * בעריכת בת-שבע ורדי

הצג וחלקיו

צָג (באנגלית: display device, monitor) **מַרְקָע** (באנגלית: screen)

התקן או מכשיר להקרנת תמונה שהופקה על ידי מחשב. משטח שמקרינים עליו סרטים, מצגות, שקופיות וכדומה. בצג המחשב המרקע הוא החלק שבו מוצג המידע שמעובד במחשב, ובמכשיר טלוויזיה - החלק שהתמונה בוקעת ממנו. כלל המידע המוצג במרקע. (באנגלית: display)

במצג עשויים להופיע אזורים תחומים בעלי תפקידים מגוונים:

חֶלּוֹן (באנגלית: window) משמש להצגת נתונים (מידע כתוב, תמונות) או להזנתם. החלון עשוי להתפרס על המרקע כולו או לצד חלונות נוספים.

לוח (באנגלית: panel) חלון ובו פקדים, לחיצים ורכיבים אחרים הנחוצים לממשק המשתמש.

חֶלּוֹנִית (באנגלית: pane) חלון בחלון של יישום המשמש לתפעול רכיבים נלווים.

תֵּבָה (באנגלית: box) חלון בחלון המשמש לבחירה בין אפשרויות וכדומה, כגון תיבת דו-שיח.

טֹפָס (באנגלית: form) חלון בחלון המשמש להזנת נתונים, ובו משובצות תיבות והנחיות להקלדה ולהזנה.

הערה: הנוהגים לכנות את הצג, את המרקע ואת המצג בשם הכללי מְרַקֵּץ (ברבים: מְסַפְּיִים) לא ייחשב להם הדבר לטעות.

אייר דן אזולאי

בעלונים האלה מונחים מתחום טכנולוגיית המידע שאושרו במליאת האקדמיה בשנת תשע"ה (2015). כל המונחים מתפרסמים באתר מונחי האקדמיה.

לִמְד לְשׁוֹנָךְ

התשע"ז - 2016 האקדמיה ללשון העברית * המזכירות המדעית * בעריכת בת-שבע ורדי

מִסְדָּת

■ פלטפורמה (מאנגלית: platform)

הטכנולוגיה הבסיסית של החמרה והתכנה של מערכת מחשב. תפקידה של המִסְדָּת להגדיר את דרך תפקוד המחשב ולקבוע את סוגי התכנה האחרים שהשימוש בהם יתאפשר באמצעותו. המילה מִסְדָּת שורשה יס"ד והיא כעין צורת נקבה של מִסָּד. בהקשרים אחרים הומרה המילה פלטפורמה במונחים רְצִיף, מִישֶׁרֶת (בבניין) ומְשֻׁטָּחִית (בכלי רכב).

סִבֵּר

(סביבת רשת)

■ סייבר (באנגלית: cyber-, מִ-cybernetics)

סביבת פעילות משותפת לאנשים, למחשבים ולרשתות תקשורת, המאפשרת חליפת מסרים חופשית בין כולם. במילה סב"ר רמז לשורש העברי הקדום סב"ר (במקרא: שב"ר) הנושא משמעות של פעולה שכלית - מחשבה, הבנה, התבוננות ובחינת הדברים לעומקם וגם ציפייה ותקווה. כן הוא משמר את צלילי המילה הלועזית. בשנת תשע"ו הורה הרמטכ"ל לנקוט את המונח סִבֵּר בכל פרסומי צה"ל.

הִמְהָרָה

■ (באנגלית: overclocking)

הפעלת רכיבים אלקטרוניים (בדרך כלל חלקי מחשב) בתדר שיעון הגבוה מן התדר שהגדיר היצרן, לצורך שיפור ביצועי המכשיר (המחשב). תדר השיעון של מכשיר הוא רצף של אותות שבבואם במרווחים קבועים - גורמים להפעלה של המערכת. בפעולת ההמהרה מקטינים את המרווחים שבין פעימות השיעון, ועל ידי זה מגבירים את קצב הפעולה של המערכת.

תְּקָל

■ באג (מאנגלית: bug)

טעות, תקלה, שיבוש, פגם או קִשְׁל בתכנית מחשב. הַתְּקָל גורם לקבלת תוצאות שאינן נכונות, להתנהגות של התכנה השונה מזו המצופה ממנה וכדומה. המילה תְּקָל שקולה במשקל שמות דוגמת נִקָּר (פנצ'ר), קִשְׁל, נִגָּף. בדיון בחלופה העברית ל-bug התקבלו הצעות רבות מן הציבור ובהן הצעות הנגזרות מן חֶרֶק בהשראת bug באנגלית - מונח שנכנס לתחום המחשבים מעגת המהנדסים. הפעולה שנעשית לצורך הסרת תקלים היא נְפִוּי תְּקָלִים (ניפוי תקלים; debugging).

תְּכֵמִין

■ 'ביצת פסחא' (באנגלית: Easter egg)

מנגנון סמוי בלתי מזיק בתכנית מחשב הנכנס לפעולה בעקבות ביצוע סדרה מסוימת של פעולות. התכמין הוא כעין חותמת אישית - לעתים מחויכת - של מפתח התכנה. המילה תְּכֵמִין גזורה מן השורש כמ"ן שנושא משמעות של הטמנה והסתרה, כמו בצירוף 'מכמונת מהירות'. בצלילה היא מזכירה גם את מילת העגה תחמון. תודה מיוחדת לחברת האקדמיה מלכה זמלי על המונחים מִסְדָּת ותכמין, פרי יצירתה.

מעֵתָקָה, תְּדַפִּיִּים או הַדְפָּסָה?

בכרך י' של כתב העת לשוננו, שיצא לאור בשלהי תרצ"ט (1939), דיווח מזכיר ועד הלשון זאב בן-חיים שבישיבת הוועד המרכזי ביום י"ח באדר תרצ"ט נידונו שאלות לשון אחדות, וביניהן – מציאת מונח עברי תמורת reprint (באנגלית), Sonderabdruck, (בצרפתית), extrait (בגרמנית) או separatum (בלטינית), שמשמעם חלק שנדפס בנפרד מתוך ספר או כתב עת. נידונו ההצעות הללו: הַדְפָּסָה מִיַּחַד, הַדְפָּסָה מִיַּחְדָּת, תְּדַפִּיִּים, נְסַח, הַעֲתָקָה, מַעֲתָקָה.

בדיווח נכתב כי שלוש ההצעות האחרונות נפסלו, והוחלט לערוך משאל בין חברי ועד הלשון על שלוש ההצעות הראשונות. לאחר שהתקבלו תוצאות המשאל (שבהן הוצעו גם מילים חדשות, כמו מְהַדָּר או פְּרוֹסָה), החליט הוועד המרכזי ביום כ' בסיוון תרצ"ט לאמץ את המילה תְּדַפִּיִּים (ודרך אגב, בטבת באותה שנה השיב בן חיים לד"ר אברהם שרון מן הספרייה הלאומית שהוועדה לענייני לשון אקטואליים מציעה להשתמש לעניין זה דווקא במילה מַעֲתָקָה).

בארכיון האקדמיה שמורים טופס השאלון שהוגש לחברי הוועד בשאלה זו, וכן תשובות שונות שכתבו חברי הוועד.

ועד הלשון העברית בארץ ישראל
ת.ד. 1033, טלפ' 4982
ירושלים

כא' אייר תרצ"ט   ס.ס. 1042/זכ"מ
10/5/1939

לכבוד
חבר הוועד
ירושלים/תל-אביב
א.נ.ס.

בישיבת הוועד המרכזי ביום כ"ח באדר ט.ז. (9/3/39) נדונה הסאלה, כיצד צריך לכנות בעברית: **extrait, reprint(ed) Sonderabdruck, separatum** הוצעו מלים שונות, שרובן מסטיות:

1) הַדְפָּסָה מִיַּחַד, 2) הַדְפָּסָה מִיַּחְדָּת, 3) תְּדַפִּיִּים, 4) נְסַח, 5) הַעֲתָקָה, 6) מַעֲתָקָה. גם היתה הצעה להניח את המלים: הדפסה, הדפס בלי התואר: סיוחלת).

הוועד המרכזי דחה את המלים: 4, 5, 6, ומבקש מן החברים, שיחזרו את דעתם על טאר ההצעות, ככודו מתבקש להודיע את דעתו במסך 5 ימים מהיום, כדי שתובא בפני הוועד המרכזי בישיבתו הקרובה,

ככבוד רב
10-12-39
ז.בן-חיים

 האקדמיה ללשון העברית

ט א ל ו ן

12.5.39
393

לכבוד
הוועד המרכזי של ועד הלשון
ירושלים.

א.נ.ס.

בתשובה למכתבכם מיום כא' באייר תרצ"ט (10/5/39) מציע אני להניח את המלה תְּדַפִּיִּים
בטביל: **extrait, reprint(ed), Sonderabdruck, separatum**
בימוקים להצעת:

הדפסה מיוחדת היא מילה חדשה; הצעה אינה אמורה להיות פשוט היא (אמצעים דבר אחר, וזו ואין לה מילה שיהיה לה סמליות) והוא הדין אפילו, למיניו אינם ידועים או אולי לא ידועים, נגד מכתביו אין הצעה מיוחדת. א.נ.ס.

ככבוד רב
חיים בן-חיים

 האקדמיה ללשון העברית

ט א ל ו ן

12.5.39
390

לכבוד
הוועד המרכזי של ועד הלשון
ירושלים.

א.נ.ס.

בתשובה למכתבכם מיום כא' באייר תרצ"ט (10/5/39) מציע אני להניח את המלה תְּדַפִּיִּים
בטביל: **extrait, reprint(ed), Sonderabdruck, separatum**
בימוקים להצעת:

ההצעה "משך הוואל" השרת היא בעצמה החדשה. כא"ן יתכן נוחה אלה על לקיחה שלקטלים זאת יתקדם אין הצעה החדשה:
הצעה מיוחדת

ככבוד רב
חיים בן-חיים

 האקדמיה ללשון העברית

מובאים בזה תשובותיהם של שירמן ובראדי וכן מכתבו של קלאר. תשובות נוספות שנשמרו בארכיון האקדמיה נסרקו, והן מוצגות בגרסה דיגיטלית של "אקדם" במרשתת.

הפרופטורים חיים שירמן וחיים בראדי השיבו כי הם מבכרים את המונח תדפיס, והוסיפו שהמילה הדפסה אינה מתאימה שכן היא מתארת את פעולת ההדפסה ולא את תוצאתה. דעה אחרת השמיע ד"ר בנימין קלאר, שהצטרף לוועד הלשון באותה השנה (כעבור תשע שנים, בניסן תש"ח, נרצח ד"ר קלאר בהתקפה על השיירה שעשתה את דרכה לאוניברסיטה העברית בהר הצופים, והוא בן 47).

האקדמיה ללשון העברית

מס' 16.S.87
399

לנד
הוציא תוכניו של דוד טאון
ב-1957
א.י.

המלוצה הכתובה מיום כ"ו באייר תש"ט (10/5/39) מליד איני, הניח את המלה
הבטחה מיוחדת

המלה *extract*.

נימוקיה להצעת: א) המלה הזאת נכונה גילום (קריית ספר, חשבון, סיני וזוהר).
ב) ההתנגדות למלה זו מתבטאת באיננה מילה מחויבת נמצאת בדיוק
כמו המילה המוצעת. אצל שאר מוצאי כנה ובה אולי אשמות לראש כנ"ל זה, ואני
מתקן בהיותו בוגמאלו משקל הפזיה: הכטחה, הגבחה, הקצרה, הגעחה, הודחה, הודחה,
הוכחה, הועחה, הולחה, הוצחה, הוצחה, הוכחה, הכטחה, הכטחה, הולחה, הוצחה,
(לוחמי חייל אולחה), הוכחה, הכטחה, הכטחה, הכטחה, הולחה, הוצחה, הוכחה, הוצחה,
הוא הדין גם לשלוחו אחת, ואין כאן אלא שגשג לפני יריד העקבות של המלה ניקוח
ממשל' וגם הקצפה אינן מלה כלל בזה, אבדו אין מן הקטר חלופי אונימוסיג' והקטרתה
ולא מלה.

אם זו מילה של חייל, חינוך מליד: בטחה מיוחדת מלה רפוא ממשל גי נמצא סבי 1965
(רפואה מיוחדת, בטחה מליד, רפואה יקני מליד, רפואה מליד, רפואה מליד, רפואה מליד, רפואה מליד)
צורך בלדעה היא הקבוצה.

א המלה מיוחדת אין אחי, לכן היא בו לחוד, להמאצ הנדון נמשך גהרפיה
נעדרת זיהה לזיקר הכפתי זיהה נלורה קובולית. לואית נעה התואר הזה ציקר נוכל את
מקלו היה מלה חלופית *separatum*. או כל מלה ממשל חלופית יל מלה הזוהר א כל:
underbrush, extract, aprint
בטחה רב

בטחה רב
15.5.39

"ליזופי ולחן בן ברית"

במלאות 30 שנה למותו של דן פגיס, משורר, מורה וחוקר, חבר האקדמיה ללשון העברית, מובא כאן שיר חידה פרי עטו. מעשה השיר כך היה: זמן קצר לפני שראה אור ספרו "על סוד חתום: לתולדות החידה העברית באיטליה ובהולנד" (ירושלים תשמ"ו), הרצה דן פגיס בבית בלגיה בנושא ספרו. כל מי שזכה ונכח במעמד זה לא חסך מפיו שבחים. וגם אני, לאות תודה, שלחתי למרצה שיר חידה שכתבתי על פי כללי הסוגה שהוצגו בהרצאתו. פתרון החידה היה **מרגלית** (בבחינת פה מפיך מרגליות) ו'צורת החידה' (הציור שבראשה) – קונכייה. פגיס השיב לי אף הוא בשיר חידה. במעטפה חתומה קיבלתי את השיר ועמו דף מקופל וחתום ועליו כתוב: "פתרון ולא למפתח". לך למפתח – ארמית, לאמור: אל תפתחי אלא אחר שתפענחי את החידה ושלל תחבולותיה.

ברכה דלמצקי-פישלר

והרי שיר החידה בכתב ידו של דן פגיס והרי פתרונו:

פתרון
ולא למפתח

«תמונה: תודה».

המאמר: קונכייה [מאמר]; גר' ט' ז' [ ]

אמר ליג אפי - ונולדו, (תמונה איבר בית) .

הב ט' ים, למקל ניה. ורבי הים ... צבא זבא : ה'ז' .

א'ר' נ'ט'א (ג' ק'ז א) ... איג'א זבא ג'א'ר ... ורבי הים ביאנוג (למ' למ' נ'ג) .

אין כ'ג'א'י א'ט'נ'ז' Dan-ke

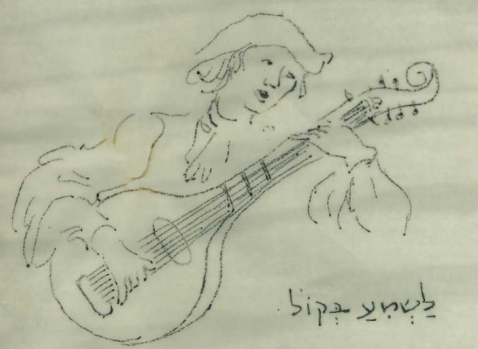
כ'י'צ'ז (ה'ט'נ'ז'מ) ... כ'י'א' י'ג'ר' ל'יא'ר : ס'ל'ל'ג' ... gracias

א'ל'ט'ז' א'י'ט'ל'יה (א'ל'ט'מ) ... א'י'נ'י, ו'ל'ח'ן ב'ן ב'ר'ית

grazie
grazia

צורת החידה

לברכה

לשמע זקוב

לקונכייה אשר בחידתך.
מומר: גלית מ'ז'ט. ב'ן. י'ד נ'ש'ב'ח
ש'ל'ג' ו'ש'ל א'י'ג'ם י'ו'ר'די ה'ים
א'ש'ר ה'ו'ד'י כ'ט'וב ו'צ'ח'ו צ'ב'ח .

י'ד'ן כ'י'ה'י'די א'ש'כ'נ'די
מ'ש'י'ב מ'ע'י'ה ל'ך . ה'י'א ז'ל'ת ה'ע'י'ן .
ב'א'ב'ל כ'י'ד'י ה'ס'פ'ר'די'ם י'ו'ס'י'ף
כ'י'ל'א י'ב'ר'ע ש'י'מ'ה : ס'ל'ל'ג' ה'ח'ד'ר'ך .

ו'ה'ם ל'ו'ע'ז א'י'ט'ל'יה נ'ע'ל'ם
ה'ע'ז ל'י'ז'י ו'ל'ח'ן ב'ן ב'ר'ית .
ו'ע'ל ה'מ'ר'ג'ל'ית ה'נ'ס'ל'ק'ה
ש'מ'י ב'ר'כ'ה, ש'מ'י ת'ו'ד'ה ע'ב'ר'ית .

החידה שכתב פגיס מבוססת בחלקה על תחבולת 'הלועז', המוסברת בספרו הנזכר, בעמ' 162 ואילך. וכלשונו: "בגוף החידה משולבת מלת הפתרון העברית בתרגום לועזי, אבל המילה הלועזית מוסווית בתור מילה עברית אחרת, הנשמעת במקרה כמוה, והמשתלבת בשטף דברי השיר". כאן, במילים "ודן כיהודי" הצפין פגיס את המילה Danke ('תודה' בגרמנית), ובמילים "יגרע שיאה סלולה" מוצפן התרגום הספרדי ל'תודה' (gracias). התרגום האיטלקי אינו מובא כצורתו ("לועז א'י'ט'ל'יה נ'ע'ל'ם"), אך נרמז שתרגום מילת הפתרון קרוב לתרגום המילים 'חך' ו'יופי' ('יופי' - grazie; 'תודה' - grazia).

העורך: יעקב עציון • סדר והפקה: אורית טפרברג

האקדמיה ללשון העברית, קריית האוניברסיטה, גבעת רם, ירושלים 9190401 • טלפון: 02-6493555, פקס: 02-5617065

דואר אלקטרוני: ivrit@hebrew-academy.org.il • במרשתת: hebrew-academy.org.il